

ΙΣΗ ΑΜΟΙΒΗ

ΜΕΤΑΞΥ ΑΝΔΡΩΝ & ΓΥΝΑΙΚΩΝ

ΟΔΗΓΟΣ ΠΡΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΠΡΟΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Καταπολέμηση του Επαγγελματικού Διαχωρισμού
με βάση το φύλο

“Δράσεις για μείωση του χάσματος αμοιβών
μεταξύ ανδρών και γυναικών”

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΔΙΑΡΦΩΤΙΚΑ ΤΑΜΕΙΑ
της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Κύπρο
οι ίδες μας, πρόξη και οντότατη

ΤΗΜΑ
ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Το έργο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο Οδηγός ετοιμάστηκε από την κοινοπραξία «Edex - Educational Excellence Corporation Ltd, Cardet Ltd, Mediterranean Institute of Gender Studies και Opinion Action Ltd», στα πλαίσια της Δράσης «Καταπολέμηση του επαγγελματικού διαχωρισμού με βάση το φύλο» που υλοποιείται από το Τμήμα Εργασιακών Σχέσεων, του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού.

Η εν λόγω δράση είναι μέρος του συγχρηματοδοτούμενου έργου «Δράσεις για Μείωση του Χάσματος Αμοιβών Μεταξύ Ανδρών και Γυναικών», που περιλαμβάνει ένα ολοκληρωμένο πακέτο μέτρων για αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών του χάσματος αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΧΆΣΜΑ ΑΜΟΙΒΩΝ;

Το χάσμα αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών είναι η διαφορά του μέσου όρου των ακαθάριστων ωριαίων αποδοχών των ανδρών και των γυναικών για το σύνολο της οικονομίας. Στην Κύπρο, το χάσμα αμοιβών με βάση τα τελευταία επίσημα στοιχεία, είναι 16,4%¹, που σημαίνει ότι για κάθε 100 ευρώ που αμειβέται ένας άνδρας κατά μέσο όρο, μία γυναίκα αμειβέται μόνο 83,6 ευρώ. Με βάση τα στοιχεία αυτά, η Κύπρος κατατάσσεται στα 10 κράτη μέλη της Ε.Ε. με το ψηλότερο χάσμα αμοιβών². Η ύπαρξη αυτού του μεγάλου χάσματος αποδίδεται, κυρίως σε άμεσες διακρίσεις εις βάρος των γυναικών και στο φαινόμενο του έμφυλου επαγγελματικού διαχωρισμού (Panayiotou, 2008).

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΕΜΦΥΛΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ;

Ο έμφυλος επαγγελματικός διαχωρισμός είναι το φαινόμενο στο οποίο, άντρες και γυναίκες, συγκεντρώνονται σε διαφορετικούς επαγγελματικούς τομείς και σε διαφορετικά ιεραρχικά επίπεδα θέσεων εργασίας. Ο επαγγελματικός διαχωρισμός παρουσιάζεται σε 2 μορφές:

Οριζόντιος: Οι γυναίκες συγκεντρώνονται σε επαγγέλματα που πληρώνουν λιγότερο ή σε επαγγέλματα χωρίς ευκαιρίες ανέλιξης.

Κάθετος: Οι άντρες βρίσκονται στην κορυφή της ιεραρχίας, ενώ οι γυναίκες παραμένουν στα χαμηλά επίπεδα.

Οριζόντιος Επαγγελματικός Διαχωρισμός

Ονομάζεται το φαινόμενο των «Γυάλινων Τοίχων» (“Glass Walls”), κατά το οποίο φαίνεται να υπάρχουν «αόρατοι» διαχωρισμοί ανάμεσα στα επαγγέλματα που θεωρούνται κατάληγα για τα δύο φύλα. Η Κύπρος παρουσιάζει ψηλά επίπεδα επαγγελματικού διαχωρισμού σε σχέση με άλλες χώρες της Ε.Ε., με τις γυναίκες να συγκεντρώνονται σε επαγγέλματα που είναι παραδοσιακά «γυναικεία», όπως παροχή υπηρεσιών (τομείς τουρισμού, υγείας και εκπαίδευσης) και τους άντρες να εκπροσωπούνται με μεγαλύτερα ποσοστά σε επαγγέλματα που έχουν σχέση με τη διοίκηση επιχειρήσεων και την τεχνολογία. Επιπλέον, μια άλλη μορφή του οριζόντιου επαγγελματικού διαχωρισμού είναι το φαινόμενο του «Κολλώδους Πατώματος» (“Sticky Floors”), στο οποίο οι γυναίκες συγκεντρώνονται σε επαγγέλματα, τα οποία δεν προσφέρουν ευκαιρίες ανέλιξης (π.χ. γραμματέας, πωλήτρια, αισθητικός).

Ο οριζόντιος επαγγελματικός διαχωρισμός οφείλεται κυρίως στις επιλογές του κλάδου σπουδών των μαθητών/τριών. Για παράδειγμα, στην Κύπρο παρουσιάστηκαν οι εξής επιλογές σε πανεπιστημιακές σπουδές, την ακαδημαϊκή χρονιά 2009-2010:

- Τα κορίτσια επέλεξαν σε μεγαλύτερα ποσοστά Διοίκηση Επιχειρήσεων (24%), Παιδαγωγικά (18,2%), Ανθρωπιστικές Σπουδές (11,7%), Κοινωνικές Επιστήμες (9,8%), Υγεία (7%) και Τέχνες (6,4%).

¹ Πηγή: Στοιχεία 2011 Eurostat (tsdsc340)

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Gender_pay_gap_statistics

² Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το 2004 η Κύπρος κατείχε την πρώτη θέση (μαζί με την Εσθονία) για το μεγαλύτερο χάσμα μισθών στην Ε.Ε. (γύρω στο 25% τη στιγμή που ο μέσος όρος της Ε.Ε. ήταν 15%).

- Τα αγόρια επέλεξαν σε μεγαλύτερα ποσοστά Διοίκηση Επιχειρήσεων (28,8%), Μηχανική (18,1%), Πληροφορική (8,9%), Αρχιτεκτονική/Πολιτική μηχανική (8,4%), Παιδαγωγικά (6,6%) και Γενεία (6,5%).

Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι οι αριθμοί της Στατιστικής Υπηρεσίας στην Κύπρο δείχνουν ότι από το 1995, ο αριθμός των γυναικών που επιδιώκουν πανεπιστημιακή μόρφωση -στην Κύπρο και στο εξωτερικό- είναι μεγαλύτερος σε σχέση με τον αριθμό των αντρών. Δηλαδή, τα τελευταία 18 χρόνια, τα περισσότερα πτυχία πανεπιστημίου έχουν αποκτηθεί από γυναίκες. Όμως τα κορίτσια επιλέγουν σε μεγάλο βαθμό τους κλάδους Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών, που καταλήγουν σε επαγγέλματα τα οποία δεν προσφέρουν ψηλούς μισθούς. Σε περιπτώσεις που ακολουθούν διαφορετικούς κλάδους, συνήθως προσανατολίζονται στην επιδίωξη εργασίας που θα είναι αρμονική με τις μελλοντικές οικογενειακές τους υποχρεώσεις.

Κάθετος Επαγγελματικός Διαχωρισμός

Αυτό είναι το φαινόμενο της «Γυάλινης Οροφής» (“Glass Ceiling”), όπου οι γυναίκες απουσιάζουν από διευθυντικές ή ανώτερες διοικητικές θέσεις: μόνο 8,4% των ηγετών επιχειρήσεων στην Κύπρο είναι γυναίκες, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην Ε.Ε. φτάνει το 32,6%. Η Γυάλινη Οροφή είναι ένα αόρατο, αλλά υπαρκτό εμπόδιο για τις γυναίκες, αφού οι λόγοι για τους οποίους οι γυναίκες δεν ανεβαίνουν σε υψηλές βαθμίδες δεν έχουν να κάνουν με τα προσόντα τους, αλλά με στερεότυπα και κοινωνικές προκαταλήψεις.

Για παράδειγμα, ακόμα και σε ένα «γυναικοκρατούμενο» επάγγελμα, όπως είναι ο χώρος της εκπαίδευσης, παρατηρείται μια αναλογικά χαμηλότερη εκπροσώπηση των γυναικών σε διευθυντικές θέσεις, σε όλες τις βαθμίδες της δημόσιας εκπαίδευσης.

Αν υπολογίσουμε το λόγο (αναλογία) των διευθυντών/τριών στο σύνολο των εκπαιδευτικών του ίδιου φύλου, κατά βαθμίδα, τότε παρατηρούμε ότι στη Δημοτική Εκπαίδευση ο λόγος των αντρών διευθυντών προς το σύνολο των αντρών είναι 10,9%, ενώ για τις γυναίκες είναι μόνο 5,2%. Αυτό σημαίνει ότι, αν και υπάρχουν περισσότερες αριθμητικά γυναίκες διευθύντριες, δε φαίνεται ότι εκπροσωπούνται στη θέση της διευθύντριας με την ίδια αναλογία που εκπροσωπούνται οι άντρες. Αντίθετα, φαίνεται ότι οι άντρες αντιπροσωπεύονται με διπλάσια συχνότητα στη θέση του διευθυντή, σε σχέση με τις γυναίκες.

Πίνακας 1: Κατανομή του προσωπικού των σχολείων στη Δημοτική, Μέση Γενική και Μέση Τεχνική Εκπαίδευση, κατά φύλο, τη σχολική χρονιά 2012-13³.

	Δημοτική		Μέση Γενική		Μέση Τεχνική	
	Άντρες	Γυναίκες	Άντρες	Γυναίκες	Άντρες	Γυναίκες
Διευθυντές	89	184	59	55	7	1
Βοηθοί Διευθυντές/Διευθυντές Α'	129	482	316	609	82	18
Δάσκαλοι/Καθηγητές/Εκπαιδευτές	593	2819	1649	3323	309	83

³ Επιτροπή Εκπαιδευτικής Υπηρεσίας, Ετήσια Έκθεση 2012. Απουσιάζουν οι αριθμοί για την Προδημοτική Εκπαίδευση, όπου 99,7% είναι γυναίκες νηπιαγωγοί και οι αριθμοί για την Ειδική Εκπαίδευση, όπου παρουσιάζεται παρόμοια εικόνα με τις πιο πάνω βαθμίδες.

Παρόμοια εικόνα παρουσιάζεται σε όλες τις βαθμίδες και είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι αυτό το φαινόμενο παρουσιάζεται: α) σε ένα επάγγελμα που θεωρείται ότι είναι «κατάλληλο» για γυναίκες και β) σε ένα σύστημα ανελίξεων, όπου μεγαλύτερη βαρύτητα έχουν τα χρόνια υπηρεσίας, το οποίο είναι ένα «ουδέτερο», σε σχέση με το φύλο, κριτήριο. Επιπλέον, η εκπροσώπηση των γυναικών στις υπόλοιπες ανώτερες βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος (Επιθεωρητές, Πρώτοι Λειτουργοί, Μέλη Επιτροπής Εκπαιδευτικής Υπηρεσίας) είναι ακόμη χαμηλότερη, μέχρι και μηδενική.

Η απουσία των γυναικών από ανώτερες διευθυντικές θέσεις ερμηνεύεται με το φαινόμενο της «Δεύτερης Βάρδιας». Στο βιβλίο τους *The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home*, οι Arlie Hochschild και Anne Machung (1989) εξηγούν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στο συνδυασμό της εργασίας τους εκτός και εντός του σπιτιού. Οι γυναίκες κέρδισαν το δικαίωμα να επιλέγουν να μην είναι μόνο οικοκυρές και έτσι απέκτησαν πανεπιστημιακές σπουδές και κατάφεραν σε μεγάλο βαθμό να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Αυτή όμως η πρόδοση δεν συνοδεύτηκε από ανάλογη αλλαγή στις νοοτροπίες για την οικιακή εργασία. Έτσι, οι γυναίκες τώρα εργάζονται εκτός σπιτιού και αργότερα εντός του σπιτιού για τη φροντίδα παιδιών και συχνά ηλικιωμένων γονέων, για το μαγείρεμα, το ψώνισμα, την καθαριότητα του σπιτιού και άλλες δραστηριότητες που έχουν να κάνουν με τις απογευματινές ασχολίες των παιδιών.

Για όλους αυτούς τους λόγους, που δεν έχουν να κάνουν με την απόδοση τους στο χώρο εργασίας ή τα προσόντα τους, οι γυναίκες δεν επιδιώκουν ή αδυνατούν να επιδιώξουν ανώτερες διευθυντικές θέσεις, οι οποίες συχνά απαιτούν επιπλέον ώρες εργασίας. Στην Κύπρο φαίνεται ότι απουσιάζουν επαρκή υποστηρικτικά μέτρα, στρατηγικές για προγράμματα (ευέλικτα ωράρια, υπηρεσίες καθημερινής φροντίδας παιδιών και ηλικιωμένων, εργασία από το σπίτι κλπ), που θα βοηθούσαν τις γυναίκες να συνδυάσουν τις οικογενειακές με τις επαγγελματικές τους ευθύνες.

Κάτι τέτοιο έχει ως αποτέλεσμα τη μεγαλύτερη συγκέντρωση των γυναικών στη μερική απασχόληση (16% στις γυναίκες, σε σχέση με 9% στους άνδρες⁴), αλλά και σε αρνητικό αντίκτυπο στην ανέλιξη των γυναικών. Γενικά, το γεγονός ότι οι γυναίκες αναλαμβάνουν το μεγαλύτερο βάρος των οικογενειακών υποχρεώσεων καταλήγει στα εξής φαινόμενα:

- Στις ηλικίες 55 και άνω, η έμφυλη διαφορά στην απασχόληση γίνεται πιο έντονη (61.5% στους άντρες και 39.5% στις γυναίκες), λόγω δυσκολίας των γυναικών για επανένταξη στην εργασία, μετά από τη δημιουργία οικογένειας.
- Τα ποσοστά ανεργίας στις γυναίκες είναι διαχρονικά ψηλότερα.
- 55,9% των γυναικών εργάζονται στον τομέα της μερικής απασχόλησης ή έχουν περιορισμένης διάρκειας συμβόλαια. Οι λόγοι που αναφέρουν είναι: δυσκολία εξεύρεσης εργασίας πλήρους απασχόλησης (28%), οικογενειακοί ή προσωπικοί λόγοι (34%) και υποχρέωση για φροντίδα παιδιών ή ηλικιωμένων (22%).
- Το ποσοστό απασχόλησης γυναικών ηλικίας 25–54 ετών με παιδιά είναι 74,5%, ενώ το ανάλογο ποσοστό στους άντρες είναι 94%.

ΓΙΑΤΙ Ο ΕΜΦΥΛΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΦΟΡΑ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ;

Μέσα από έρευνες (Francis, 2000, Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Ζιώγου-Καραστέργιου και Φρόση, 2003), διαφαίνεται ότι η επιλογή σπουδών και επαγγελμάτων από τους/τις μαθητές/τριες επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από παραδοσιακές κοινωνικές προσδοκίες και προκαταλήψεις που ισχύουν για τα δύο φύλα, με αποτέλεσμα κορίτσια και αγόρια να καταλήγουν σε διαφορετικές και στερεότυπες, ως προς το φύλο, επαγγελματικές επιλογές.

⁴ Στατιστική Υπηρεσία: 'Έρευνα Εργατικού Δυναμικού', πρώτο τρίμηνο του 2013

Έρευνες δείχνουν ότι οι εκπαιδευτικοί εξασκούν μεγάλη επιρροή στη διάπλαση αυτών των επιλογών, αν και δεν αντιλαμβάνονται πάντα τη δύναμη του ρόλου τους στη διαμόρφωση των παιδιών. Ακόμη περισσότερο, αγνοούν το γεγονός ότι οι απόψεις τους για τα στερεότυπα και το ρόλο των δύο φύλων έχουν άμεσο αντίκτυπο στον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές/τριες σκέφτονται για τους εαυτούς τους και το μέλλον τους.

«Πυγμαλίων στην τάξη»

To 1968 οι Robert Rosenthal και η Lenore Jacobson δημοσίευσαν το βιβλίο *"Pygmalion in the Classroom: Teacher expectation and pupils' intellectual development"*, το οποίο αποτελεί βιβλίο-σταθμό για τη μελέτη του ρόλου των εκπαιδευτικών στις επιδόσεις των μαθητών/τριών. Στο βιβλίο εξηγείται ένα εκπαιδευτικό πείραμα: οι ερευνητές επέλεξαν τυχαία παιδιά από διάφορες τάξεις και στην αρχή του χρόνου, ενημέρωσαν τους εκπαιδευτικούς ότι τεστ που έγιναν σε αυτά παιδιά έδειξαν πως ήταν έξυπνα και είχαν μεγάλες ικανότητες. Στη σύγκριση της επίδοσης των παιδιών στο τέλος της χρονιάς, διαπιστώθηκε ότι τη μεγαλύτερη πρόοδο παρουσίασαν τα παιδιά που είχαν ονομάσει οι ερευνητές ως έξυπνα! Στην πραγματικότητα αυτά τα παιδιά δεν είχαν κοινά μεταξύ τους και προέρχονταν από διάφορες ομάδες ικανοτήτων. Η μόνη διαφορά ήταν στο μυαλό των εκπαιδευτικών τους: οι προσδοκίες τους καθόρισαν το μέγεθος της προόδου των μαθητών/τριών.

Αυτό είναι επίσης γνωστό ως το φαινόμενο της αυτοεκπληρούμενης προφητείας (self-fulfilling prophecy): οι προβλέψεις των εκπαιδευτικών για τους/τις μαθητές/τριες τους, είτε θετικές είτε αρνητικές, πάντα θα επιβεβαιώνονται εφόσον οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί μεταφέρουν τις προσδοκίες τους και δημιουργούν τις συνθήκες για την επιτυχία ή αποτυχία των παιδιών.

**‘Όταν αναμένουμε συγκεκριμένες συμπεριφορές από τους άλλους,
τότε ενεργούμε με τρόπο που να κάνει πιο πιθανή την εκδήλωση
αυτών των συμπεριφορών’**

Rosenthal and Babad, 1985

Σημείωση: Το ίνομα του βιβλίου είναι εμπνευσμένο από το μύθο του Πυγμαλίωνα και της Γαλάτειας. Ο Πυγμαλίωνς ήταν ένας Κύπριος γλύπτης που έφτιαξε το άγαλμα της Γαλάτειας (από λευκό μάρμαρο), σύμφωνα με την εικόνα της ιδανικής γυναίκας που είχε στο μυαλό του, γιατί δεν μπορούσε να βρει μια γυναίκα που να είναι όπως την ήθελε. Η θεά Αφροδίτη τον λυπήθηκε και έδωσε ζωή στο άγαλμα. Μία από τις κόρες του Πυγμαλίωνα και της Γαλάτειας είναι η Πάφος. Ο μύθος υπονοεί ότι τα άτομα γύρω μας «πλάθονται» ανάλογα με τις προσδοκίες ή τις προβλέψεις μας. Ο George Bernard Shaw χρησιμοποίησε τον ίδιο μύθο στο έργο του Pygmalion (το musical My Fair Lady), όπου ο καθηγητής Henry Higgins μεταμορφώνει την Eliza Doolittle από αφελές κορίτσι της εργατικής τάξης σε μια κυρία που μιλά και συμπεριφέρεται όπως η αριστοκρατία.

ΟΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Έρευνες στον τομέα αυτό έχουν αναδείξει τον κεντρικό ρόλο των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών στη διαμόρφωση της επίδοσης των μαθητών και στη διαμόρφωση του τρόπου με τον οποίο οι μαθητές και οι μαθήτριες αντιλαμβάνονται τις ικανότητες και τις κλίσεις τους.

Γενικά οι εκπαιδευτικοί δηλώνουν υπέρ της ισότητας των δύο φύλων και πιστεύουν ότι χειρίζονται με ισότητα τα αγόρια και τα κορίτσια (Younger, Warrington&Williams, 1999). Οι έρευνες, όμως, δείχνουν ότι αυτό μάλλον δεν ισχύει:

- Οι εκπαιδευτικοί (άντρες και γυναίκες) πιστεύουν ότι τα αγόρια είναι «εκ φύσεως» καλύτερα στα Μαθηματικά και στις Φυσικές Επιστήμες (Murphy & Whitlegg, 2006).
- Ακόμα και σε περίπτωση που δεν υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στην επίδοση αγοριών και κοριτσιών στις Φυσικές Επιστήμες, οι εκπαιδευτικοί συνεχίζουν να θεωρούν τα αγόρια καλύτερα και τους άντρες πιο ικανούς εκπαιδευτικούς στις Φυσικές Επιστήμες (Σταυρίδου, Σολομωνίδου και Σαχινίδου, 1999).

- Στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι εκπαιδευτικοί ερμηνεύουν τις ψηλές επιδόσεις των κοριτσιών στα GSCE και στα A Levels, ως αποτέλεσμα της προσπάθειας και όχι της ευφυΐας τους (Elwood, 2005).
- Ακόμα κι αν τα αγόρια δεν έχουν καλούς βαθμούς, οι εκπαιδευτικοί αποδίδουν την χαμηλή τους επίδοση στην έλλειψη διαβάσματος, εξακολουθώντας να πιστεύουν ότι είναι έξυπνα (Jones & Myhill, 2004b).

Επιπλέον, φαίνεται ότι το σχολείο διαδραματίζει τεράστιο ρόλο στο να κατευθύνει τους/τις μαθητές/τριες σε συγκεκριμένους κλάδους:

- Γενικά τα κορίτσια επιλέγουν λιγότερα μαθήματα στα Μαθηματικά και στις Επιστήμες, ακόμα κι όταν έχουν παρόμοιες επιδόσεις με τα αγόρια. Αυτό το φαινόμενο παρουσιάζεται από τη δεκαετία του '70 και συνεχίζεται, έστω και αν το χάσμα επίδοσης μεταξύ των δύο φύλων κλείνει σταδιακά (Roger & Duffield, 2000).
- Μια έρευνα στην Ολλανδία έδειξε ότι, όταν τα κορίτσια καθοδηγούνται για τις επιλογές τους, τότε διαλέγουν λιγότερα μαθηματικά και επιστήμες (van Langen, Rekers-Mombarg & Dekkers 2006a).
- Μελέτη διάρκειας για τη διδασκαλία Φυσικής σε τάξεις ενός φύλου (μέσα σε μικτά σχολεία) έδειξε αυξημένη αυτοπεποίθηση για τα κορίτσια, καλύτερα αποτελέσματα στα GCSE και αυξημένη πιθανότητα επιλογής Φυσικής A-Level (Gillibrand, Robinson, Brawn and Osborn, 1999).
- Γενικά, όταν τα κορίτσια είναι σε αμιγή τμήματα για τα μαθήματα αυτά, έχουν θετικότερη στάση για τις επιστήμες. Φαίνεται ότι αυτό που παίζει ρόλο, δεν είναι η απουσία των αγοριών, αλλά οι ψηλότερες προσδοκίες και καλύτερη στήριξη από τους εκπαιδευτικούς (Murphy & Whitelegg, 2006).

Τέλος, οι εκπαιδευτικοί συχνά αγνοούν τη συμμετοχή τους στη διάδοση του «Κρυφού Αναλυτικού»: το «**Κρυφό Αναλυτικό**» ή «**Παραπρόγραμμα**» ονομάζεται οτιδήποτε μαθαίνουμε στο σχολείο, που δεν είναι μέρος του επίσημου αναλυτικού προγράμματος και το οποίο μεταδίδεται άτυπα ή αόρατα (Γκότοβος, Μαυρογιώργος και Παπακωνσταντίνου, 2000). Τα κείμενα στα σχολικά εγχειρίδια, οι καθημερινές δραστηριότητες στο σχολείο και η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών είναι μέρος του παραπρογράμματος. Για παράδειγμα, τα παιδιά «μαθαίνουν» ότι τα κορίτσια φέρνουν λουλούδια και στολίζουν την τάξη, ενώ τα αγόρια είναι πιο κατάλληλα για να κουβαλούν θρανία.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΑ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΜΦΥΛΟ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ

Γενικές οδηγίες προς τους εκπαιδευτικούς για τη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων

- Είναι σημαντικό όπως οι εκπαιδευτικοί έχουν επίγνωση των δικών τους πεποιθήσεων, αντιλήψεων, πιστεύω και καταβολών οι οποίες μπορεί ασυναίσθητα ή ακούσια να αναπαράγουν στερεότυπα. Ο/Η κάθε εκπαιδευτικός χρειάζεται να διατηρεί μια ουδέτερη στάση κατά τη διάρκεια του αναστοχασμού που ακολουθεί τις δραστηριότητες, ώστε οι δικές τους πεποιθήσεις να μην αντανακλώνται και να αποφεύγεται η αναπαραγωγή του παραπρογράμματος.
- Πολλές φορές τα παιδιά έχουν δυσκολία να αναγνωρίσουν κάποιες στερεοτυπικές συμπεριφορές, επειδή θεωρούνται αρκετά συνηθισμένες, «φυσιολογικές» και αναμενόμενες. Επίσης, σε μικρές ηλικίες είναι πιο φυσιολογικό να παίζουν τα παιδιά με τα ίδια παιγνίδια και να κάνουν τις ίδιες δραστηριότητες. Σε περίπτωση, όμως, που αναφέρουν κάτι στερεοτυπικό (π.χ. το ροζ είναι μόνο για τα κορίτσια και το μπλε μόνο για αγόρια, τα αγόρια παίζουν ποδόσφαιρο και τα κορίτσια με κούκλες κλπ), είναι σημαντικό να εξηγήσουμε ότι αυτές οι πεποιθήσεις είναι στερεότυπες και συχνά δημιουργούν διακρίσεις. Όλα τα παιδιά, αγόρια και κορίτσια, μπορούν να ασχοληθούν με οποιαδήποτε δραστηριότητα τους αρέσει, ανεξαρτήτως του φύλου τους.
- Σε σχέση με τους ρόλους των φύλων, βοηθάμε τα παιδιά να αντιληφθούν ότι οι ρόλοι αυτοί είναι κοινωνικά κατασκευασμένοι και ακολουθούν τις κοινωνικές ροές και αλλαγές. Οι προσδοκίες που αφορούν στους έμφυλους ρόλους αποτελούν κοινωνικές «νόρμες», οι οποίες υπόκεινται σε συνεχή διαφοροποίηση.
- Παρόλες τις κοινωνικές προσδοκίες για το πως πρέπει να συμπεριφέρονται και με ποιες δραστηριότητες «πρέπει» να ασχοληθούν, τα αγόρια και τα κορίτσια έχουν δικαίωμα να έχουν τα δικά τους ενδιαφέροντα και να ασχολούνται με οτιδήποτε τους αρέσει. Στην πραγματικότητα, τα αγόρια και τα κορίτσια είναι εξίσου ικανά να ασχοληθούν με όποια δραστηριότητα τους ενδιαφέρει (π.χ. υπάρχουν αρκετά κορίτσια τα οποία είναι εξαίρετα στο ποδόσφαιρο ή τους αρέσει να συναρμολογούν κάτι με εργαλεία, όπως και αγόρια τα οποία είναι ταλαντούχα στη γλώσσα, στην τέχνη, στο θέατρο, στο χορό κλπ).
- Τα παιδιά μπορεί να βρουν αστείες τις δραστηριότητες που αφορούν την κατάρριψη των στερεοτύπων, επειδή κάποιοι ρόλοι τους φαίνονται ασυνήθιστοι. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την αντίδρασή τους για να διδάξουμε πόσο δύσκολο είναι να αποδεχτούμε κάτι διαφορετικό, όπως επίσης και να καλλιεργήσουμε ενσυναίσθηση για άτομα που διαλέγουν να συμπεριφέρονται με τρόπους εκτός της «έμφυλης νόρμας» ή ακολουθούν ασύμβατες, προς το φύλο τους, επαγγελματικές επιλογές.

1. Τι κάνουν τα κορίτσια και τι τα αγόρια;

Μαθησιακοί στόχοι:

- Να αντιληφθούν τα παιδιά ότι, ενώ πολλές φορές θεωρούμε κάποιες δραστηριότητες ως «αγορίστικες» ή «κοριτσίστικες», όλες οι δραστηριότητες είναι κατάλληλες και για τα δύο φύλα.
- Τα αγόρια και τα κορίτσια είναι εξίσου ικανά να ασχοληθούν με οποιαδήποτε δραστηριότητα τους αρέσει.

Διάρκεια:

40 λεπτά

Υλικά / Προετοιμασία:

- Δημιουργία καρτελών που να απεικονίζουν διάφορες ασχολίες. Οι απεικονίσεις δεν πρέπει να απεικονίζουν αγόρια και κορίτσια, αλλά να είναι ουδέτερες. Για παράδειγμα, αν θέλουμε να μιλήσουμε για το ποδόσφαιρο, καλύτερα να δείξουμε μια καρτέλα που να απεικονίζει μια μπάλα, αντί μια ομάδα αγοριών να παίζει ποδόσφαιρο. Έτσι, θα αποφύγουμε να προϊδεάσουμε τα παιδιά να συσχετίσουν ένα συγκεκριμένο φύλο με κάποια δραστηριότητα.
- Επίσης, για να βοηθήσουμε τα παιδιά να καταρρίψουν τα στερεότυπα, μπορούμε να δείξουμε στο τέλος της δραστηριότητας αγόρια και κορίτσια να επιδίδονται σε «ασύμβατες» προς το φύλο τους δραστηριότητες, όπως π.χ. κορίτσια να παίζουν ποδόσφαιρο, κορίτσια να κτίζουν πύργους με Lego, αγόρια να κρατάνε αγκαλιά μια κούκλα, αγόρια να φοράνε ποδιά και να «μαγειρεύουν» σε παιδική κουζινούλα κλπ.

Προτεινόμενη βήμα με βήμα διαδικασία:

1. Εξηγούμε στα παιδιά ότι θα τους δείξουμε κάποιες φωτογραφίες που απεικονίζουν διάφορες δραστηριότητες τις οποίες θα χωρίσουμε σε εκείνες που είναι «πιο κατάλληλες για τα κορίτσια», «πιο κατάλληλες για τα αγόρια» και εκείνες που είναι «κατάλληλες» και για τα δύο φύλα.
2. Δείχνουμε στα παιδιά τις καρτέλες με τις διάφορες δραστηριότητες και τους ζητάμε να μας πουν για ποιο φύλο ή φύλα είναι κατάλληλη αυτή η δραστηριότητα. Αν υπάρχουν διαφωνίες για το που πρέπει να ταξινομηθεί μια καρτέλα, ζητάμε από τα παιδιά να υποστηρίξουν τη γνώμη τους με επιχειρήματα, δίνοντας παραδείγματα.
3. Όταν τελειώσουν όλες οι καρτέλες, κάνουμε μια συζήτηση με τα παιδιά, σχετικά με το γεγονός ότι, αν και πολλές φορές θεωρούμε κάποιες δραστηριότητες ως «αγορίστικες» ή «κοριτσίστικες», όλες οι δραστηριότητες είναι κατάλληλες και για τα δύο φύλα. Τα αγόρια και τα κορίτσια είναι εξίσου ικανά να κάνουν όποια δραστηριότητα τους αρέσει και δεν πρέπει να τα κοροϊδεύουμε γι' αυτό.

Πιθανές δραστηριότητες:

Κάνω σπορ, πάω γήπεδο, παίζω ποδόσφαιρο, φοράω ροζ, χρησιμοποιώ ένα μπλε παγουράκι, φτιάχνω κάτι με εργαλεία, «μαστορεύω», παίζω με αυτοκινητάκια, παίζω σε ένα τραμπολίνο, πηδώ στο φουσκωτό, φυσώ φουσκάλες, παίζω πιάνο, μαγειρεύω, κρατάω αγκαλιά μια κούκλα, φτιάχνω ένα βραχιόλι με χάντρες, ζωγραφίζω, χορεύω, τραγουδώ, σκέφτομαι, λυπάμαι, χαίρομαι, φοβάμαι, θυμιώνω κλπ.

Η πιο πάνω δραστηριότητα έχει διαμορφωθεί από το εγχειρίδιο του Κυπριακού Συνδέσμου Οικογενειακού Προγραμματισμού: «Πρώτα Βήματα, Οδηγός Εκπαίδευσης για υγιείς σχέσεις (7-12 ετών)», το οποίο χρησιμοποιείται για την Αγωγή Υγείας.

2. Αλλάζοντας τους ρόλους

Μαθησιακοί στόχοι:

- Να συζητήσουμε για τα στερεότυπα των φύλων.
- Να κατανοήσουν τα παιδιά ότι οι ρόλοι των φύλων είναι κοινωνικά κατασκευασμένοι και ότι αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου.
- Να προωθήσουμε την έννοια ότι κάθε αγόρι και κορίτσι έχει το δικαίωμα να συμπεριφέρεται διαφορετικά, εκτός του στερεοτυπικού ρόλου.

Διάρκεια:

40 λεπτά

Προτεινόμενη βήμα με βήμα διαδικασία:

1. Ζητάμε από τα παιδιά να κάνουν μικρούς θεατρικούς αυτοσχεδιασμούς, αντιστρέφοντας τους παραδοσιακούς ρόλους που ξέρουν από τα παραμύθια (π.χ. ο πρίγκιπας μένει στο σπίτι και καθαρίζει και πλένει, η Χιονάτη δουλεύει στα χωράφια όπως τους νάνους, η Σταχτοπούτα λέει στο βασιλόπουλο πόσο όμορφο είναι, του δίνει ένα δώρο και το ζητά σε γάμο από την μητέρα του, η Κοκκινοσκουφίτσα πάει κυνήγι μαζί με τον κυνηγό κλπ).
2. Ακολουθεί συζήτηση σχετικά με το πως τους φάνηκε η καινούργια «εκδοχή» του παραμυθιού, αν τους φάνηκε κάτι περίεργο και γιατί.
3. Κλείνουμε τη δραστηριότητα κάνοντας μια συζήτηση για τα στερεότυπα. Σημαντικό είναι να αναφέρουμε ότι τα αγόρια και τα κορίτσια είναι εξίσου ικανά και έχουν δικαίωμα να κάνουν οποιαδήποτε δραστηριότητα τους ενδιαφέρει. Όσο και να μας φαίνεται «παράξενο», χρειάζεται να αποδεχόμαστε τα παιδιά, τα οποία συμπεριφέρονται με τρόπο «ασύμβατο» ως προς το φύλο τους, χωρίς να τα κοροϊδεύουμε ή να τα απομονώνουμε.

3. Καταρρίπτοντας τα στερεότυπα των φύλων μέσα από τα παραμύθια

Μαθησιακοί στόχοι:

- Να συζητήσουμε για τα στερεότυπα των φύλων.
- Να σκιαγραφήσουμε τον τρόπο με τον οποίο τα στερεότυπα δημιουργούν διακρίσεις.
- Να προωθήσουμε την αποδοχή της διαφορετικότητας

Διάρκεια:

60 λεπτά

Υλικά / Προετοιμασία:

Παραμυθάκια:

Η πριγκίπισσα με τη χαρτοσακούλα, Ρόμπερτ Μανσκ

Η ιστορία του Φερδινάνδου, Μούνρω Λιφ

Η Πριγκίπισσα και η κολοκύθα, Χάιντς Γιάνις

Προτεινόμενη βήμα με βήμα διαδικασία:

- Ζητούμε από τα παιδιά να καθίσουν σε κύκλο για να διαβάσουμε ένα παραμύθι. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί οποιοδήποτε από τα τρία παραμύθια: «Η ιστορία του Φερδινάνδου», «Η πριγκίπισσα με τη χαρτοσακούλα», «Η πριγκίπισσα και η κολοκύθα».
- Όταν τελειώσει το παραμύθι κάνουμε μια συζήτηση με τα παιδιά χρησιμοποιώντας τις πιο κάτω ερωτήσεις:
 - Τι σας άρεσε από την ιστορία;
 - Υπήρξε κάτι που σας έκανε εντύπωση;
 - Πώς διαφέρει ο/η κύριος/α χαρακτήρας της ιστορίας από τα «συνηθισμένα» αγόρια /κορίτσια;
 - Πώς συνήθως συμπεριφέρονται τα αγόρια; Τι τους αρέσει να κάνουν;
 - Πώς συνήθως συμπεριφέρονται τα κορίτσια; Τι τους αρέσει να κάνουν;
 - Υπάρχουν αγόρια και κορίτσια τα οποία τους συμπεριφέρονται διαφορετικά;
 - Τους άρεσε που αυτό το κορίτσι/αγόρι στην ιστορία ήταν διαφορετικό από τα άλλα; Γιατί;
 - Αν ήταν εδώ ο/η κύριος/α χαρακτήρας της ιστορίας, τι θα του/της λέγατε;

Πηγή: «Ασπίδα κατά της ομοφοβίας στην εκπαίδευση», Υλικό για τη Δημοτική Εκπαίδευση. Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου και Στάλω Λέστα, για τον Κυπριακό Σύνδεσμο Οικογενειακού Προγραμματισμού και την Ομάδα Εκπαιδευτών του Συμβουλίου Νεολαίας, Μάιος 2012.

Ο κόσμος των επαγγελμάτων

Μαθησιακοί στόχοι:

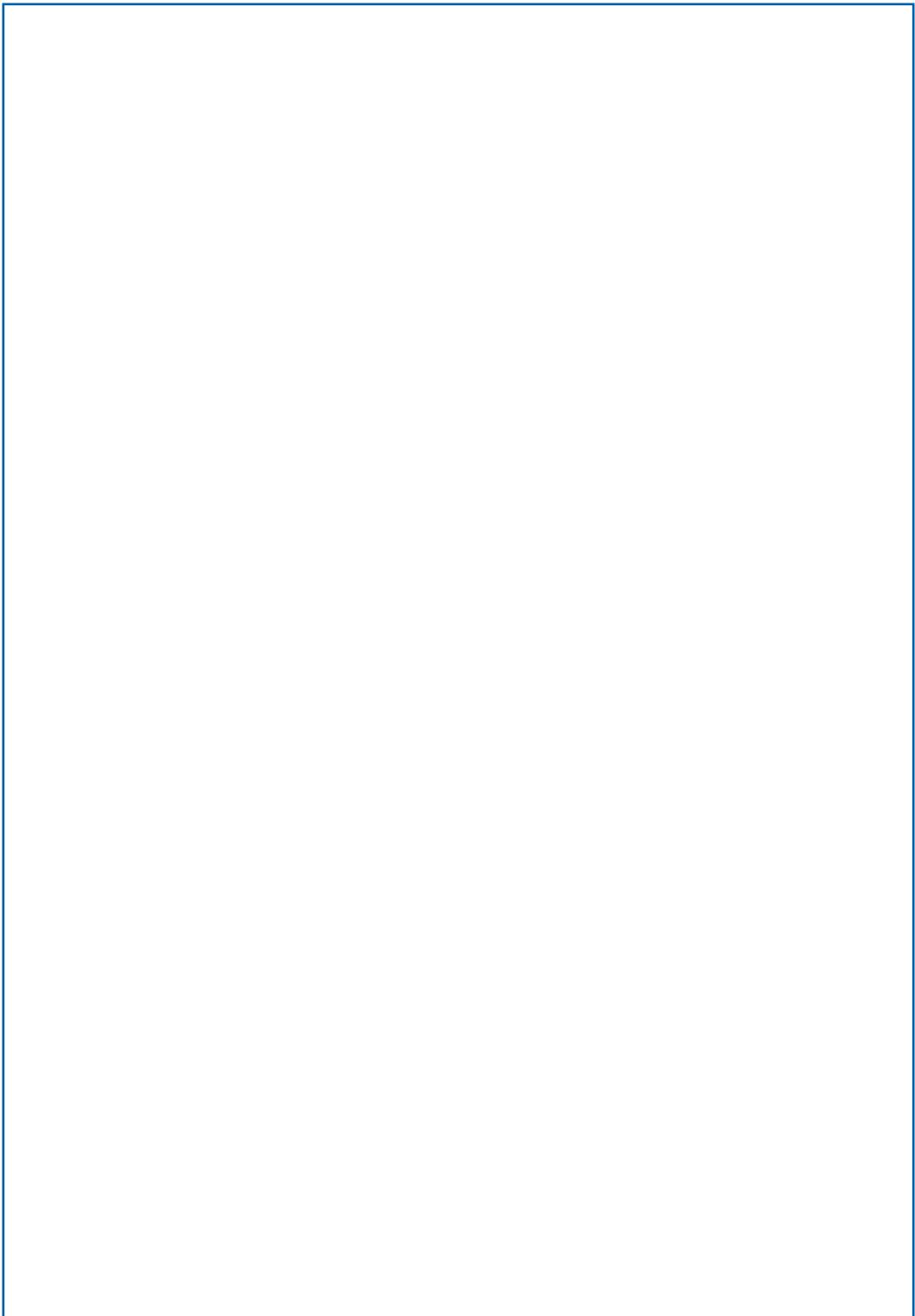
- Να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά ότι δεν υπάρχουν «ανδρικά» και «γυναικεία» επαγγέλματα.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι δεν υπάρχουν διαφορές φυσικών ικανοτήτων ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες.
- Να γνωρίσουν σύγχρονα επιτεύγματα γυναικών στην επιστήμη και σε άλλους τομείς.
- Να κατανοήσουν ότι η επιλογή του επαγγέλματος έχει σχέση μόνο με τις επιθυμίες και τις δυνατότητές του ατόμου κι όχι με το φύλο του.

Ιδέες από το «Εγχειρίδιο για τις/τους νηπιαγωγούς», το οποίο έχει δημιουργηθεί στο πλαίσιο του έργου "Παραγωγή βοηθητικού εκπαιδευτικού υλικού για την εισαγωγή θεμάτων σχετικά με τα φύλα στην εκπαίδευτική διαδικασία", που εντάσσεται στον Άξονα Προτεραιότητας 4 του ΕΠΕΑΕΚ II. Το υλικό αυτό βρίσκεται στην ιστοσελίδα: http://www.isotita-epaeaek.gr/iphistorikiko_iliko.htm

- Παρουσίαση φωτογραφιών από τη/το νηπιαγωγό που απεικονίζουν γυναίκες σε μη τυπικά για το φύλο τους επαγγέλματα: π.χ. οδηγό μετρό, μέλος της ομάδας Ζ, κυβερνήτρια σκάφους του Λιμενικού Σώματος, πιλότο, οδηγό ασθενοφόρου. Η/Ο νηπιαγωγός δείχνει τις φωτογραφίες στα παιδιά και τα προτρέπει να τις σχολιάσουν. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να κάνουν ερωτήσεις, να θέσουν προβληματισμούς, να σχολιάσουν, να εκφράσουν απόψεις κ.ά.. Ο/Η νηπιαγωγός καταγράφει τα σχόλια και τις απόψεις των παιδιών.
- Καλούμε στο Νηπιαγωγείο μια γυναίκα και ένα άνδρα, που ασχολούνται με ένα μη τυπικό ως προς το φύλο τους επάγγελμα, για να μας μιλήσουν για τη δουλειά τους.
- Κάνουμε μια επίσκεψη στον κοντινό μας αστυνομικό σταθμό και ενθαρρύνουμε τα παιδιά να μιλήσουν με μια γυναίκα και έναν άνδρα αστυνομικό. Τα ενθαρρύνουμε να τους κάνουν ερωτήσεις για το επάγγελμά τους, π.χ. δραστηριότητες που σχετίζονται με αυτό, τυχόν δυσκολίες, ώρες εργασίας, τη μεταξύ τους συνεργασία κ.ά..
- Διαβάζουμε από το βιβλίο «Απίθανοι εφευρέτες» (Ardagh, P. 1996) τη βιογραφία της Μαρί Κιουρί και εξηγούμε στα παιδιά το μέγεθος της προσφοράς της στην επιστήμη. Τονίζουμε στα παιδιά ότι συγκαταλέγεται ανάμεσα στις μεγαλύτερες φυσιογνωμίες της επιστήμης στον κόσμο.
- Αναφερόμαστε σε γυναίκες εξερευνήτριες, όπως στη Γερτρούδη Μπελ, απόφοιτη του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, που ταξίδεψε στις Αραβικές χώρες και βοήθησε σημαντικά στις πρώτες αρχαιολογικές ανακαλύψεις στο Ιράκ ή στην Πενέλοπε Τσέτγουοντ, η οποία διέσχισε ένα ποτάμι στην Ινδία με μια αυτοσχέδια βάρκα φτιαγμένη από το τομάρι ενός ζώου, ξαπλωμένη στην πλάτη ενός ντόπιου. Επίσης, δείχνουμε φωτογραφίες από την Φρέια Σταρκ, που ταξίδεψε στις Αραβικές χώρες και στη Μέση Ανατολή και έγραψε ταξιδιωτικούς οδηγούς εμπλουτισμένους με φωτογραφίες που έβγαζε η ίδια και την Μαρία Καλκότ, που ταξίδεψε στη Βραζιλία το 1820.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Επιπρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό και δραστηριότητες που αφορούν τα στερεότυπα των φύλων και τον έμφυλο διαχωρισμό των επαγγελμάτων, είναι αναρτημένα στην ιστοσελίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου www.pi.ac.cy/isotita_fylon_yliko και στην ιστοσελίδα του Συγχρηματοδοτούμενου Έργου «Δράσεις για Μείωση του Χάσματος Αμοιβών μεταξύ Αντρών και Γυναικών» <http://www.gender-equalpay.com/>

ΙΣΗ ΑΜΟΙΒΗ

ΜΕΤΑΞΥ ΑΝΔΡΩΝ & ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Για περαιτέρω πληροφορίες μπορείτε να απευθύνεστε στο Τμήμα Εργασιακών Σχέσεων του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΔΙΑΡΦΟΡΤΙΚΑ ΤΑΜΕΙΑ
της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Κύπρο
οι ίδιες μας, πράξη και ανάπτυξη

ΤΜΗΜΑ
ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Το έργο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τμήμα Εργασιακών Σχέσεων
Λευκωσία - Κεντρικά Γραφεία

Λεωφόρος Γρίβα Διγενή 54, 2ος και 3ος όροφος, 1096 Λευκωσία

Τηλ: +357 22 803100/1, Φαξ: +357 22 661977

Ηλ. ταχυδρομείο: info@dlr.mlsi.gov.cy, Ιστοσελίδα: www.mlsi.gov.cy/dlr